
**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА.
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА
ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 343.140.02 (091) (477)

Климчук Валерій Петрович,
провідний науковий співробітник ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0001-7274-9617

**ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ НЕДОПУСТИМИМИ У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ:
ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ГЕНЕЗИС**

Стаття присвячена теоретичним та практичним аспектам законодавчого унормування вимог щодо визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні України. Здійснено історично-правовий аналіз нормативних джерел у цій сфері; розкрито історичні аспекти процесу становлення доказового права в державі. Зокрема, зроблено висновок, що вивчення нормативно-правових джерел з цього питання засвідчило, що в різні історичні періоди значення та правова регламентація інституту недопустимості доказів були різними і значно поступалися законодавчому унормуванню таких інституцій доказового права, як докази, доказування тощо.

Ключові слова: доказ, допустимий доказ, недопустимий доказ, визнання доказів, історичний аспект, фактичні дані.

Системні зміни, які відбулися в Україні у процесі проведення подальшого реформування її правової системи й окремих галузей права, потребують удосконалення окремих правових інститутів в регулюванні суспільних відносин, а також їх реалізації відповідно до міжнародно-правових стандартів. Зокрема, це стосується й таких інституцій доказового права, як допустимість і недопустимість доказів і їх вітчизняної генези. Це питання є наріжним у слідчій та судовій практиці України при вирішенні проблем притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, у тому числі за тяжкі та особливо тяжкі злочини.

Проблемами історичного розвитку таких інституцій доказового права, як допустимість та недопустимість доказів у кримінальному процесі свого часу займалися такі відомі вітчизняні правознавці як С.В. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, С.М. Стахівський, Л.М. Лобойко, А.В. Панова, М.Є. Шумило та інші, однак комплексного монографічного дослідження цього проблемного питання у вітчизняній юридичній літературі не проводилося. Наявні наукові дослідження присвячені лише окремим проблемним питанням або мають галузевий характер. Тому ці проблемні питання потребують подальшого наукового дослідження. Зважаючи

© Klymchuk Valerii, 2020

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2020.2\(48\).24](https://doi.org/10.36486/np.2020.2(48).24)

Issue 2(48) 2020

<http://naukaipravoohorona.com/>

на тривалість наукового пошуку за цим напрямом, вважаємо за доцільне вивчити це питання із застосуванням певної періодизації розвитку вітчизняного законодавства та наукової думки в цій сфері.

Проведення в Україні правової реформи, гуманізація суспільства потребують переосмислення багатьох аспектів правоохоронної і правозастосовної діяльності, зокрема, проблем кримінального провадження, законодавчого визначення й однозначного тлумачення таких понять як фактичні дані, докази, належність, допустимість, оцінка доказів, законодавчого унормування вимог щодо визнання доказів недопустимими у кримінальному процесі тощо. Достовірність та допустимість зібраних уповноваженими учасниками кримінального провадження фактичних даних, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню, залишається однією з найактуальніших проблем, від розв'язання якої залежить можливість притягнення до відповідальності злочинців і, зокрема, осіб, які вчинили тяжкі й особливо тяжкі злочини, у тому числі у складі організованих злочинних груп та злочинних організацій. Інститут недопустимості доказів справедливо визнається науковцями та практиками однією з найбільш значущих та прогресивних новел КПК України, які вплинули на формування сучасного доказового права. Не менш важливими в цьому плані є історичні аспекти доказового права, тобто хронологія розвитку, становлення та законодавчого унормування його окремих інститутів, у тому числі й вимог щодо визнання доказів недопустимими. Як справедливо зауважив з цього приводу В.В. Тютюнник, “інститут допустимості доказів є найбільш дискусійним у науці кримінального процесу. Він пройшов тривалий та складний шлях свого наукового розвитку та законодавчого становлення” [1, с. 13].

Важливо зазначити, що від досконалості нормативної регламентації кримінального провадження взагалі та досудового розслідування і судового провадження в Україні зокрема, таких інституцій доказового права як допустимість, недопустимість, належність, достовірність доказів тощо, чіткості правових приписів вітчизняних і міжнародно-правових норм, наявності розвиненої системи законодавства й відповідних підзаконних актів у цій сфері залежить ефективність досліджуваного виду діяльності. Насамперед важливе значення в цьому аспекті має категоріально-понятійний апарат, оскільки дозволяє як дослідникам у цій галузі, так і практичним працівникам однозначно розуміти весь спектр досліджуваних понять і проблем. Як справедливо зауважив з цього приводу М. І. Панов, “по суті, юридична наука може бути визнана як така, лише коли не тільки концептуально сформовані й обґрунтовані її теоретичні підвалини, а й розроблено її категоріально-понятійний апарат, який відображає її предметний зміст” [2, с. 5].

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) у ст. 3 (“Визначення основних термінів Кодексу”) дає відповіді на запитання щодо визначення таких законодавчих понять як “слідчий суддя” (п. 18 ст. 3), “суд” (п.п. 20–22 ст. 3), “докази” (ст. 84), “недопустимі докази” (ст. 87), “судові рішення” (ст. 369) тощо [3].

Очевидно, що всі перелічені терміни є взаємозалежними, але, разом із тим, відносно самостійними й майже всі знайшли своє законодавче визначення і

закріплення у Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 року, у тому числі і поняття недопустимих доказів (ст. 87 КПК).

При цьому важливо зауважити, що незважаючи на конституційні положення, судову практику Конституційного та Верховного Суду України, практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), пропозиції вітчизняних науковців та практиків, у незалежній Україні інститут недопустимості доказів не був законодавчо унормований аж до прийняття КПК України 2012 року.

У зв'язку з цим, історичні аспекти законодавчого унормування цієї новели в КПК і вимоги щодо визнання доказів недопустимими заслуговують на більш глибокий історичний період детального розгляду та правового аналізу. Зазначимо, що зважаючи на тривалість і складність наукового пошуку за цим напрямом, є доцільним вивчити питання щодо еволюції поняття “допустимість доказів” із застосуванням певної історичної періодизації розвитку законодавства з урахуванням досить складного генезису становлення інститутів доказового права в нашій державі, починаючи з часів Київської Русі, і розглянути історичну ретроспективу цього проблемного питання на основі лише основних, знакових нормативно-правових актів історичного минулого нашої держави до прийняття КПК 2012 р. При цьому варто зауважити, що при вивченні, дослідженні та аналізі історичного генезису законодавчого та теоретичного унормування вимог щодо визнання доказів недопустимими деякі вчені справедливо виділяють окремі історичні етапи цього процесу. Так, В.В. Тютюнник умовно виділяє 5 таких історичних етапів: “I етап (1864–1922 рр.). – від прийняття Статуту кримінального судочинства 20 листопада 1864 р. до прийняття першого КПК УРСР 1922 р.; II етап (1922–1960 рр.) – з моменту прийняття КПК УРСР до прийняття Основ кримінального судочинства Союзу РСР та радянських республік (25 грудня 1958 р.) та згодом КПК УРСР 28 грудня 1960 р.; III етап (1960–1996 рр.) – з часу прийняття КПК УРСР до набуття Україною незалежності та прийняття 28 червня 1996 р. Конституції України, яка закріпила на найвищому рівні загальновизнані, фундаментальні права та свободи людини і громадянина, багато засадничих положень, що стали підґрунтям проведення судово-правової реформи в державі; IV етап (1996–2012 рр.) пов'язаний зі здійсненням судово-правової реформи після набуття незалежності Україною, одним із наслідків якої є прийняття 13 квітня 2012 р. нового КПК України; V етап – триває дотепер і характеризується вдосконаленням чинного кримінального процесуального законодавства України” [1, с. 181–182].

Важливо зауважити, що вивчення нормативно-правових джерел з цього питання засвідчило, що в різні історичні періоди значення та правова регламентація інституту недопустимості доказів були різними і значно поступалися законодавчому унормуванню таких інституцій доказового права як докази, доказування тощо. Проте, як справедливо зазначила з цього приводу О.С. Осетрова: “Відтак, це стало передумовами виникнення інституту недопустимості доказів. Початком його законодавчого формування можна вважати Статут “Коротке зображення процесів і судових тяжб” від 30 березня 1716 р.” [4, с. 13].

Загальновідомо, що в цей історичний період уявлення про види доказів, вимоги до їх процесуального оформлення та порядку використання в ході судового розгляду лише почали формуватися. Як вірно зауважили Є.Д. Лук'янчиков та

Б.Є. Лук'янчиков, “якщо зазирнути в недалеку історію можна побачити, що для розв'язання юридичних конфліктів у законодавстві, теорії та практиці таке поняття як докази спостерігається в ряді статей Зводу Законів Російської Імперії 1857 року. Так, у ст. 196 сторонам надавалося право відводу повірених із пред'явленням доказів про причини такого, а в ст. 197 ішлося про подання доказів та заперечень стряпчими у справах про державну власність. Однак, що слід розуміти під доказами, у законі не наводилося. Частіше про використання доказів згадується у Статуті кримінального судочинства 1864 року. Названі законодавчі акти не містили визначення доказів та не розкривали способів їх отримання, збирання або формування” [5]. На цьому історичному етапі становлення та зародкового розвитку інститутів доказового права характерним було те, що оцінка доказів носила формальний характер і найвищу “доказовість” мали зізнання, які часто отримувалися шляхом застосування до людей жорстоких катувань. При цьому поняття доказів мало загальний і нормативно невизначений характер.

Цю позицію повністю поділяє і М.Є. Шумило, зазначаючи, що “...в Статуті кримінального судочинства 1864 року Російської імперії, до складу якої входила Україна, не було загального визначення поняття “докази”. На думку його проєктантів, важливіше було окреслити лише способи їх збирання (огляд і освідування – статті 315–352; освідування обвинуваченого, що страждав на психічні розлади – ст. 353; обшук та виймання в будинках – статті 357–370; допит обвинуваченого – статті 398–414; виклик і допит свідка – статті 433–353; збирання та збереження речових доказів – статті 371–376)” [6, с. 13].

Проте важливо зазначити, що в названих нормативно-правових актах уже з'явилося саме поняття “доказ”. Цікавими є висновки з цього приводу О.С. Осетрової, яка вірно помітила появу у Зведенні Законів Російської імперії 1857 р. нового поняття “точних доказів”, зауваживши таке “У Зведенні Законів Російської імперії 1857 р. силі доказів присвячений окремий розділ (ст.ст. 304–348), у якому закріплено, що “ніхто не повинен бути засуджений до покарання без точних доказів”. Згідно зі ст. 305 закону, досконалим вважався такий доказ, який “виключає будь-яку можливість підтвердження невинуватості підсудного”. Згідно зі ст. 306 одного досконалого доказу було достатньо для визнання засудження “безсумнівним” [4, с. 14]. Поява таких понять, як “доказ”, “точний доказ” і у ст. 307 Зведення Законів Російської імперії 1857 р. нового поняття “недосконалий доказ” стала важливим кроком на шляху до появи інституту недопустимості доказів у вітчизняному кримінальному процесі. Так, у ст. 306 згаданого документа зазначалося, що “недосконалим є доказ, який не виключає можливості підтвердження невинуватості підсудного” [7]. Найкращим доказом, законодавчо закріпленим у ст. 316 зазначеного акта, вважалося визнання підсудним своєї вини. Поза сумнівом, ці положення історично розвивали законодавчі основи унормування вимог щодо визнання доказів недопустимими у кримінальному судочинстві.

Певні зміни в інституті доказування відбулися із прийняттям КПК УСРР 1922 р., у якому в окремій четвертій главі було унормовано положення про докази та доказування. Як справедливо зауважує щодо цієї історичної події Ю.М. Мірошніченко, “першим кодифікованим джерелом радянського кримінально-процесуального права в Україні став КПК УСРР 1922 року. З метою приведення

республіканського законодавства у відповідність з Основами кримінального Судочинства Союзу РСР 1924 року, в Україні приймається КПК 1927 року, який з відповідними змінами й доповненнями діяв аж до 1960 року” [8, с. 21].

Відзначаючи важливість прийняття КПК 1927 р., А.В. Панова зауважила, що “...з прийняттям Кримінально-процесуального Кодексу УСРР 1927 р. доказове право зазнало значних змін та отримало конкретизацію певних положень, зокрема тих, які стосуються питань оцінки доказів. Так, у КПК УСРР зазначалося, що суд не обмежений ніякими формальними доказами та від нього залежить за обставинами справи, чи допускати ті або інші докази, або вимагати їх від третіх осіб, для яких така вимога є обов’язковою. Положення цього Кодексу містили вичерпний перелік джерел доказів, якими визнавалися: показання свідків, висновки експертів, речові докази, протоколи оглядів, інші письмові докази та особисті пояснення обвинуваченого” [9, с. 178].

Проте незважаючи на вдосконалення кримінального процесуального законодавства в 1922–1927 рр., суттєвого розвитку теоретичних положень у частині законодавчого унормування вимог щодо визнання доказів недопустимими не відбувалося. Подальшого розвитку вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство та інститути доказового права набули після прийняття у 1958 р. Основ кримінального судочинства СРСР та Союзних Республік, які стали законодавчою базою для прийняття у 1960 р. КПК України. Цей акт вперше законодавчо закріпив положення стосовно оцінки доказів, зазначивши, що суд, прокурор, слідчий і особа, яка проводить дізнання, оцінюють докази за своїм внутрішнім переконанням, заснованим на всебічному, повному та об’єктивному розгляді усіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом та соціалістичною правосвідомістю. Поява цього документа була позитивно оцінена вітчизняними вченими та фахівцями в галузі кримінального процесу. На думку Ю.М. Мірошниченко, “визначальною подією закінчення ери сталінізму й важливим кроком на шляху лібералізації кримінально-процесуального права стало ухвалення в грудні 1958 року Основ кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік (Основи), демократичний характер яких виражається в таких положеннях, як: недоторканність особи; здійснення правосуддя тільки судом; незалежність суддів і підкорення їх тільки закону; гласність судового розгляду; безпосередність, безперервність і усність судового розгляду; рівність прав його учасників; забезпечення обвинуваченому права на захист; оцінка доказів слідчим, прокурором, судьями за їх внутрішнім переконанням. На базі Основ були прийняті КПК союзних республік” [8, с. 24].

Логічно визначивши вплив названих актів на подальшу історію розвитку доказового права, М.Є. Шумило зробив важливий висновок про те, що “...положення Статуту кримінального судочинства 1864 року та теоретичний доробок науковців дореволюційного періоду суттєво вплинули на перші законодавчі акти радянської влади, прикладом чого може бути факт відсутності в Кримінально-процесуальних кодексах УРСР 1922 і 1927 років загального поняття доказів. У ст. 62 Кримінально-процесуального кодексу УРСР (1922 року) лише зазначалося, що “доказами є показання свідків, висновки експертів, речові докази, протоколи оглядів і інші писані документи та особисті пояснення обвинуваченого”. Ситуація, на нашу

© Klymchuk Valerii, 2020

думку, радикально змінилася в 1958 році, коли у ст. 16 Основ кримінального судочинства СРСР і союзних республік вперше в історії вітчизняного кримінального законодавства було сформульовано загальне поняття доказів..” [6, с. 15].

Важливо при цьому зазначити, що ні Основи кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік 1958 року, ані прийнятий на їх основі КПК України 1960 року у Главі 5 “Докази” не містили законодавчого встановлення вимог щодо визнання доказів недопустимими у кримінальному процесі. Кодекс лише позитивно унормував нові підходи до процесу доказування в кримінальному процесі, проте інститут недопустимості доказів залишився поза увагою законодавця. Це при тому, що у вказаний історичний період питання недопустимості доказів знаходить своє закріплення в міжнародних документах, конвенціях, деклараціях, пактах тощо, а також вітчизняних судових рішеннях. Як справедливо зауважила з цього приводу О.С. Осетрова: **“Це стало визначальним етапом у становленні інституту допустимості доказів.** В міжнародних документах закріплено перелік, зміст і допустимі обмеження прав і свобод людини. Зміст декларацій, конвенцій і пактів став міжнародним стандартом прав людини. Убачається, що саме прийняття згаданих міжнародних документів та їх ратифікація кожною з держав започаткувала та законодавчо закріпила інститут недопустимості доказів на міжнародній арені. Основоположним документом для становлення інституту недопустимості вважається розроблена європейськими філософами епохи просвітництва *Загальна декларація прав людини*, прийнята 10 грудня 1948 року у Парижі, на 183 пленарному засіданні Генеральної Асамблеї ООН. Цю подію можна вважати початком становлення інституту недопустимості доказів в Україні” [8, с. 18]. Необхідно зауважити, що положення вказаної Загальної декларації знайшли своє відображення у **статті 62 Розділу II Конституції України**, у якій законодавчо були окреслені основні тези інституту недопустимості доказів. В ч. 3 ст. 62 Конституції України зазначається, що “обвинувачення не може ґрунтуватись на доказах, одержаних незаконним шляхом, тобто докази, отримані з порушенням порядку, встановленого кримінальним процесуальним законодавством, є недопустимими” [10]. Питання недопустимості доказів у цей час також не залишаються поза увагою міжнародної спільноти у міжнародних правових документах, таких як:

- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. [11];
- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання [12];
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [13, с. 36–38] тощо.

Як вірно зазначила та ж О.С. Осетрова, “за часів СРСР питанню недопустимості доказів приділяється увага в теорії кримінального процесу, проте законодавчої регламентації у КПК не відбувається. Критерії недопустимості доказів напрацьовуються судовою практикою. На міжнародній арені у 50–80-х рр. ХХ ст. відбувається формулювання та закріплення інституту недопустимості доказів у міжнародних конвенціях, деклараціях, пактах шляхом визначення концепції прав людини, переліку, змісту та випадків припустимого обмеження прав і свобод людини. Визначено вплив цих актів на формування положень про недопустимість

© Klymchuk Valerii, 2020

доказів у сучасному кримінальному процесуальному законодавстві. У незалежній Україні на формування інституту недопустимості доказів вплинула Конституція України, в якій закріплено відповідні положення (ст. 55, 62, 63). Їх відтворення та закріплення у кримінальному процесуальному законодавстві відбулося з прийняттям КПК України” [14, с. 9].

Так, ще до законодавчого вноормування в Україні питання недопустимості доказів та її складових критеріїв ці проблемні питання стають предметом прискіпливої уваги Конституційного Суду України, Пленуму Верховного Суду України, тобто вітчизняних судів у їх практичній діяльності та в практиці Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Цим проблемним питанням до 2012 року, тобто до прийняття оновленого КПК України, приділялася увага у низці постанов Пленуму Верховного Суду України (далі – ППВСУ):

– “Про застосування судами України кримінально-процесуального законодавства, що регулює повернення справ на додаткове розслідування”: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 3 від 25 березня. 1988 р., у п. 7 якої зазначалося “Звернути увагу судів на те, що висновки суду не можуть ґрунтуватися на доказах, які одержані з порушенням процесуального порядку їх збирання, а також на матеріалах попереднього слідства, не перевірених у суді” [15];

– “Про виконання судами України законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України з питань судового розгляду кримінальних справ і постановлення вироку”: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 29.06.90, у п. 17 якої зазначено “Звернути увагу судів на те, що згідно з вимогами ст. 323 КПК України (1003-05) в основу вироку можуть бути покладені лише достовірні докази, досліджені у судовому засіданні. При постановленні вироку суд колегіально чи суддя одноособово, в умовах, що виключають будь-яке втручання у вирішення конкретних справ, на власне внутрішнє переконання, що ґрунтується на всебічному, повному й об’єктивному розгляді всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом, повинен дати остаточну оцінку доказам з точки зору їх стосовності, **допустимості**, достовірності та достатності для вирішення питань, зазначених у ст. 324 КПК України” [16].

– “Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя”. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 01.11.96 р., у п. 19 якого йдеться про те, що саме “...слід мати на увазі, що згідно зі ст. 62 Конституції обвинувачення не може ґрунтуватись на припущеннях, а також на доказах, одержаних незаконним шляхом. Докази повинні визнаватись такими, що одержані незаконним шляхом, наприклад, тоді, коли їх збирання й закріплення здійснено або з порушенням гарантованих Конституцією України прав людини і громадянина, встановленого кримінально-процесуальним законодавством порядку, або не уповноваженою на це особою чи органом, або за допомогою дій, не передбачених процесуальними нормами” [17]. Тобто докази, отримані з порушенням порядку, встановленого кримінальним процесуальним законодавством, є недопустимими. У п. 20 цієї ж Постанови Пленум роз’яснив положення ст. 63 Конституції України, яка передбачає, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім’ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом,

зазначивши при цьому так: “Відповідно до вимог ст. 63 Конституції (254к/95-ВР) особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім’ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом, а отже, вона не може бути змушена свідчити проти себе, членів сім’ї чи близьких родичів. Пропонуючи підсудному дати пояснення щодо пред’явленого обвинувачення та відомих йому обставин справи, суд має одночасно роз’яснити йому, а також його дружині чи близькому родичу зміст ст. 63 Конституції. Якщо під час проведення дізнання чи попереднього слідства підозрюваному, обвинуваченому, його дружині чи близькому родичу цього не було роз’яснено, показання зазначених осіб повинні визнаватися судом одержаними з порушенням закону, що має наслідком недопустимість їх використання як засобів доказування” [17].

Особливо чітко проблемні питання недопустимості доказів були висвітлені Конституційним судом України в Рішенні у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України (Справа № 1-31/2011), у п.п. 3.1. та 3.2. якого зазначається, що “Конституційний Суд України вважає, що положення частини третьої статті 62 Конституції України (254к/96-ВР), відповідно до якого обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, безпосередньо пов’язане з положенням частини першої цієї статті, згідно з яким особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку. Визнаватися **допустимими** і використовуватися як докази в кримінальній справі можуть тільки фактичні дані, одержані відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства. Перевірка доказів на їх допустимість є найважливішою гарантією забезпечення прав і свобод людини і громадянина в кримінальному процесі та ухвалення законного і справедливого рішення у справі” [18].

Історичне значення вказаного Рішення Конституційного Суду визначається ще й тим, що воно у п. 3.1. констатує важливість Рішень ЄСПЛ щодо допустимості доказів у національній судовій практиці України, звертаючи при цьому увагу на те, що “Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що **допустимість** доказів є прерогативою національного права і, за загальним правилом, саме національні суди повноважні оцінювати надані їм докази (параграф 34 рішення у справі Тейксейра де Кастро проти Португалії від 9 червня 1998 року, параграф 54 рішення у справі Шабельника проти України від 19 лютого 2009 року), а порядок збирання доказів, передбачений національним правом, має відповідати основним правам, визнаним Конвенцією (995_004), а саме: на свободу, особисту недоторканність, на повагу до приватного і сімейного життя, таємницю кореспонденції, на недоторканність житла (статті 5, 8 Конвенції) (995_004) тощо” [18].

У ч. 5 ст. 9 КПК зазначається, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ. Це свідчить про необхідність формування правозастосовної практики в Україні відповідно до міжнародних стандартів Конвенції 1950 р. про захист прав людини і основоположних свобод, виправлення порушень системного характеру, які вже констатовані в рішеннях ЄСПЛ щодо України, у тому числі й у сфері визнання судами фактичних даних

(доказів) недопустимими за результатами їх безпосереднього дослідження у кримінальному провадженні. Ці вимоги разом із історичними напрацюваннями вітчизняного законодавця означають необхідність вивчення та аналізу судової практики ЄСПЛ, а також зазначених міжнародних стандартів з метою напрацювання відповідних обґрунтованих зауважень, висновків і пропозицій щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України в цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Тютюнник В.В.* Інститут допустимості доказів як гарантія ухвалення законного та обґрунтованого вироку суду: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2015. 218 с.
2. *Панов М.І.* Проблеми методології формування категоріально-понятійного апарату юридичної науки. Проблеми законності. 2014. Вип. 126. С. 3–13.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
4. *Осетрова О.С.* Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 215 с.
5. *Лук'янчиков Є.Д., Лук'янчиков Б.Є.* Формування доказів у кримінальному провадженні. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. 2016. № 2. С. 118–129.
6. *Шумило М.Є.* Актуальні питання кримінального процесуального законодавства України (Київ, 26 квітня 2013 року): збірник матеріалів міжвузівської наукової конференції / Національна академія прокуратури України. К.: Алерта, 2013. 168 с. С. 13–27.
7. Об изданиях законов Российской империи. 1830–1899 / сост. Н. Корево. СПб., 1900.
8. *Мирошниченко Ю.М.* Процесуальні та філософсько-правові проблеми здійснення правосуддя в кримінальному провадженні: монографія Харків: 2017. 200 с.
9. *Панова А.В.* Еволюція поняття “допустимість доказів” у кримінальній процесуальній доктрині та законодавстві України. Кримінальний процес та криміналістика. С. 176–184.
10. Конституція України: прийнята 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 02.10.18).
12. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання: прийнято резолюцією 39/46 Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1984 р. / Док. ООН А/RES/39/46 / Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд. Ю.К. Качуренко. 2-е вид. К.: Юрінформ, 1992. С. 92–108.
13. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнято резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 р. / Док. ООН А/RES/2200 А (XXI) / Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд. Ю.К. Качуренко. 2-е вид. К.: Юрінформ, 1992. С. 36–38.
14. *Осетрова О.С.* Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 22 с.
15. Про застосування судами України кримінально-процесуального законодавства, що регулює повернення справ на додаткове розслідування: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 3 від 25 березня. 1988р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-88> (дата звернення: 28.01.2020).
16. Про виконання судами України законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України з питань судового розгляду кримінальних справ і постановлення вироку: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 29.06.90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-90> (дата звернення: 28.01.2020).
17. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 01.11.96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96> (дата звернення: 28.01.2020).

18. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України (Справа № 1-31/2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11> (дата звернення: 28.01.2020).

REFERENCES

1. *Tyutyunnik, V.V.* (2015) Institut dopustimosti dokaziv yak garantIya uhvalennya zakonogo ta obgruntovanogo viroku sudu. "Institution for Admissibility of Evidence as Guarantee of Admission Lawful and Substantiated Sentence of the Court": thesis. ... Cand. of Law Sciences: 12.00.09. Kharkiv. 218 p. [in Russian].
2. *Panov, M.I.* (2014) Problemi metodologiyi formuvannya kategorialno-ponyatlynogo aparatu yuridichnoyi nauki "Problems of Methodology of Formation of Categorical-Conceptual Apparatus of Legal Science". Problems of Legality. Vol. 126. P. 3–13 [in Russian].
3. The Criminal Procedure Code of Ukraine": Law of Ukraine of April 13, 2012. No 4651-VI. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2013. No 9–10, 11–12, 13. Art. 88 [in Ukrainian].
4. *Osetrova, O.S.* (2016) Viznannya dokaziv nedopustimimi u krimlnalnomu provadzhenni. "Admission of Evidence Inadmissible in Criminal Proceedings": thesis ... cand. of Law Sciences: 12.00.09. Kyiv. 215 p. [in Ukrainian].
5. *Lukyanchikov, Ye.D., Lukyanchikov, B.Ye.* (2016) Formuvannya dokaziv u krimlnalnomu provadzhenni. "Formation of Evidence in Criminal Proceedings". Bulletin of Lugansk State University of Internal Affairs of Names and Ye. O. Didorenko. No 2. P. 118–129 [in Ukrainian].
6. *Shumylo, M.Ye.* (2013) Aktualni pitannya krimlnalnego protsesualnogo zakonodavstva Ukrayini. "Topical Issues of Criminal Procedure Legislation of Ukraine" (Kyiv, April 26, 2013): Proceedings of the Inter-University Scientific Conference / National Academy of Public Prosecutors Office of Ukraine. K.: Allerta. 168 p. P. 13–27 [in Ukrainian].
7. Ob izdaniyah zakonov Rossiyskoy imperii. 1830–1899. "On the Laws of the Russian Empire. 1830–1899" / Comp. N. Korevo. St. Petersburg, 1900 [in Russian].
8. *Miroshnichenko, Yu.M.* (2017) Protseualni ta filosofsko-pravovi problemi zdIysnennya pravosuddya v krimlnalnomu provadzhenni. "Procedural and Philosophical Legal Problems of Justice in Criminal Proceedings": monograph Kharkov. 200 p. [in Ukrainian].
9. *Panova, A.V.* Evolyutsiya ponyattya "dopustimist dokaziv" u kriminalniy protseualniy doktrini ta zakonodavstv Ukrayini. "The Evolution of the Concept of "Admissibility of Evidence" in Criminal Procedural Doctrine and Legislation of Ukraine". Criminal Proceedings and Forensics. P. 176–184 [in Ukrainian].
10. Constitution of Ukraine": adopted on 28 June. 1996 No 254k / 96-BP. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1996. No 30. Art. 141 [in Ukrainian].
11. Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 4 November 1950. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (Date of Application: 02.10.18) [in Ukrainian].
12. KonventsIya proti katuvan ta inshih zhorstokih, nelyudskih abo prinizhuyuchih gIdnIst vidIv povodzhennya i pokarannya. "Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment": adopted by United Nations General Assembly Resolution 39/46 of 10 December 1984 // Doc. UN / AESR3946 / Human rights. International treaties of Ukraine, declarations, documents / comp. Yu.K. Kachurenko is a species. K.: Jurinform, 1992. P. 92–108 [in Ukrainian].
13. Mizhnarodniy pakt pro gromadyanski i politichni prava "International Covenant on Civil and Political Rights": Adopted by UN General Assembly Resolution 2200 A (XXI) of 16 December 1966 // Doc. UN A / RES / 2200 A (XXI). Human rights. International treaties of Ukraine, declarations, documents / comp. Y.K. Kachurenko 2. K.: Jurinform, 1992. P. 36–58 [in Ukrainian].
14. *Osetrova, O.S.* (2016) Vyznannya dokaziv nedopustimimi u krimlnalnomu provadzhenni "Admission of Evidence Inadmissible in Criminal Proceedings": thesis abstract ... Cand. Sci. (Law): 12.00.09. Kyiv. 22 p. [in Ukrainian].
15. Pro zastosuvannya sudami Ukrayini krimlnalno-protseualnogo zakonodavstva, scho reguluyue povernennya sprav na dodatkove rozsliduvannya "On the Application by the Courts of Ukraine of the Criminal Procedural Legislation Governing the Return of Cases for Additional Investigation": Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine No 3 of March 25. 1988. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-88> (Date of Application 28.01.2020) [in Ukrainian].

© Klymchuk Valerii, 2020

16. On the Implementation by the Courts of Ukraine of the Legislation and Resolutions of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine on Issues of Judicial Review of Criminal Cases and Pronouncement of Sentence: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine No 5 dated 29.06.90 [in Ukrainian].

17. On the Application of the Constitution of Ukraine in the Administration of Justice”: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine No 9 of 01.11.96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96> (Date of Application: 28.01.2020) [in Ukrainian].

18. Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional submission of the Security Service of Ukraine on the official interpretation of the provisions of the third part of Article 62 of the Constitution of Ukraine” (Case No 1–31 / 2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11> (Date of Application: 28.01.2020) [in Ukrainian].

UDC 343.140.02 (091) (477)

Klymchuk Valerii,

Leading Researcher of the State Research Institute

MIA Ukraine,

Kyiv, Ukraine,

ORCID ID 0000-0001-7274-9617

RECOGNITION OF EVIDENCE INADMISSABLE IN THE CRIMINAL PROCESS OF UKRAINE: HISTORICAL AND LEGAL GENESIS

Research article is devoted to theoretical and practical aspects of legislative regulation of the requirements for the recognition of evidence inadmissible in criminal proceedings of Ukraine, historical and legal analysis of normative sources in this field and historical aspects of the process of becoming evidentiary law in the state. After adoption of the Criminal Procedure Code of Ukraine in 2012 (hereinafter – CCP), a lot of legal institutions with a long history of doctrinal development have received regulatory support, but by 2012 did not acquire their own regulatory form. In particular, approaches to the understanding of evidence in criminal proceedings have been changed substantially, due to the introduction of European standards for the protection of human rights and the updating of the normative content and the extension of the scope of criminal justice principles, such as competitiveness and immediacy. Due to this, the institution of admissibility of evidence in judicial proceedings, as well as the provisions concerning the grounds and the order of recognition of factual inadmissible for use in the proof, which together form the contents of a separate legal institution, were for the first time enshrined. Issue of the historical development of such institutions of evidential law as the admissibility and inadmissibility of evidence in criminal proceedings at one time dealt with such well-known Lawyers as S. Goncharenko, S.M. Stakhivsky, L.M. Loboyko, A.V. Panova, M.Ye. Shumylo and others, however, a comprehensive monographic study of this problematic issue in the domestic legal literature was not conducted.

Present scientific researches are dedicated to only the separate issues.

System changes that took place in Ukraine in the process of realization of further formation of legal system and separate branches of law need the improvement of separate le-

gal institutes adjusting of public relations, and also their realization in accordance with internationally legal standards.

Keywords: evidence, admissible evidence, admission of evidence, historical aspect.

Отримано 10.06.2020